Stadsnära landskap - en resurs i samhällsplaneringen

*Mattias Qviström, Ole Hjort Caspersen och
Anne-Katrine Halvorsen Thorén*

Stadsnära landskap - en resurs i samhällsplaneringen

TemaNord 2009:526

© Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2009

ISBN 978-92-893-1851-8

Tryck: Kailow Express ApS

Omslag:

Layout:

Omslagsfoto:

Upplaga: 130

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller kraven i den nordiska miljösvanemärkningen.

Publikationen kan beställas på www.norden.org/order. Fler publikationer på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordiska ministerrådet

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordiska rådet

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill styrka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	5
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
2. Rekommendationer	11
Generella utgångspunkter	11
Bevara det stadsnära jordbrukslandskapet	12
Grönstrukturens roll för allemansrätten	13
Allemansrätten och de tillfälliga markerna	13
Regional planering	14
Tvärsektoriell planering för ett mångfunktionellt landskap	14
Medborgarmedverkan och konflikthantering	15
Landskapsinformation och representationen av de stadsnära landskapen	15
Certifiering av stadsnära mångfunktionella jordbruk	16
Fortsatt forskning	16
Källor	17
Summary	19

Sammanfattning

Det nordiska projektet *Stad och Land* inleddes under 2007, med målsättningen att visa på hur jord- och skogsbruk samt rekreationsintressen kan samordnas i det stadsnära landskapet med den fysiska planeringens hjälp. Denna rapport ger en kort introduktion till projektet, och presenterar de allmänna rekommendationer för framtida samhällsplanering som projektet har resulterat i.

Projektet visar att de stadsnära landskapen är en outnyttjad resurs inom nordisk samhällsplanering, trots att närheten till landsbygden är en viktig del av idén om den nordiska staden. Det stadsnära landskapet möjliggör närrekreation, vilket har ett stort hälsovärde. Det är här som stadsbor kommer i kontakt med jord- och skogsbruk, och närproducerad mat kan produceras och marknadsföras. Det är i utbyggnaden av stadsnära landskap som vi har störst möjlighet att bedriva ett samhällsbyggande i samklang med naturen, bland annat genom att integrera kulturlandskapets värden. De stadsnära landskapen kan även spela en viktig roll för omställningen till ett bärkraftigt samhälle, och i samband med ett ökat fokus på kretsloppsanpassningar.

En mer aktiv samhällsplanering behövs för att uppmärksamma de konflikter som kännetecknar stadsnära landskap i Norden, inte minst beträffande bevarandet av värdefull jordbruksmark i stadsnära läge samt försvarandet av en lättillgänglig allemansrättslig mark. Ett skäl till att stadsnära landskap ofta har försummats är att planering och lagstiftning av tradition vilar på en separat hantering av stad och land: därmed faller de stadsnära landskapens värden mellan stolarna. Det finns därför ett behov av planeringsinstrument som integrerar stad och land.

I rapporten argumenteras bland annat för en samhällsplanering av stadsnära landskap utarbetas som ett separat tema, vid sidan om stads- och landsbygdsplanering. Den Europeiska Landskapskonventionen ger stöd för en sådan planering. Forum för medborgardeltagande behövs, men även en stärkt regionplanering eftersom stadsnära landskap ofta är ett mellankommunalt intresse. Dessutom krävs en genomarbetad informationsinsamling för att möjliggöra en medveten planering av dessa områden.

1. Inledning

Denna rapport presenterar de viktigaste rekommendationerna till Nordiska Ministerrådet som projektet *Stad och Land* har kommit fram till. Inledningsvis presenteras projektet i korthet, liksom de rapporter som ligger till grund för rekommendationerna.

Det Nordiska projektet *Stad och Land* inleddes under 2007 med målsättningen att visa på hur jord- och skogsbruk samt rekreationsintressen kan samordnas i det stadsnära landskapet med den fysiska planeringens hjälp. Projektet har strävat efter att bidra med en överblick över de värden, för jord- och skogsbrukets intressenter samt de rekreativa värden som ryms i det stadsnära landskapet, men även att visa på strategier för hur stadsnära landskap kan hanteras på ett progressivt sätt inom den fysiska planeringen. I första hand är det möjligheterna att kombinera ett föränderligt jord- och skogsbruk och ett rikt rekreationsutbud upp till 5 – 10 km från medelstora och större Nordiska städer som står i centrum. Strategier för att inom den fysiska planeringen underlätta ett mångfunktionellt utnyttjande av dessa områden är särskilt intressant att uppmärksamma.

Under försommaren 2007 påbörjades arbetet med fem fallstudier som låg till grund för projektets första rapport, *Nordiska studier av stadsnära landskap* (Qviström 2008). De fem studierna är kompletterande i och med att de studerar olika landskap och skildrar skilda planeringslagstiftningar, samt lägger olika perspektiv på det stadsnära landskapet, dess värden och potentialer (se Qviström *et al*, under utgivning).

Erfarenheterna från den första rapporten visar att övergångszonen mellan stad och land i stort sett har följt samma utvecklingsmönster fysiskt och funktionellt i de olika studieområdena. Städerna har expanderat på jord- och skogsbrukets bekostnad. I vilken utsträckning jordbruksmarken har tagits i anspråk beror dock till viss del på de nationella skillnaderna beträffande skyddet av jordbruksmarken. I den norska fallstudien påverkade det starka skyddet för jordbruksmarken bebyggelsemönstret; nybebyggelsen har koncentrerats till skogbeksäddade åsar, medan jordbruksmarken bevarats som enklaver. I den svenska fallstudien, där jordbruksmarkens skydd (liksom övrig planlagstiftning utanför tätbebyggt område) är svagare, illustreras hur landets bästa jordbruksmark nyttjas för stadsexpansion.

De studerade områdena uppvisar, trots skillnader i lagstiftning, stora likheter. De stadsnära landskapen präglas bland annat av omfattande vägsystem, vilka splittrar de äldre sambanden i landskapet. Längs nya ringleder eller förbifartsleder finner vi nya verksamheter som kräver god (bilbaserad) tillgänglighet och en synlig lokalisering. Verksamheternas

enorma ”plåtboxar” och vidsträckta parkeringsytor sätter idag sin prägel på stadens utkanter. Grönska och allmänna ytor är här en bristvara.

Även lantbrukets karaktär har förändrats, inte minst på grund av effektiviseringsskäl och med förhoppningar om stordriftsfördelar. Med större gårdar och sammanslagna sädesfält förändras även förutsättningarna för friluftslivet i det stadsnära landskapet. Exemplet från Sarpsborg visar hur kornbönder alltmer tar över marken nära staden, medan djurhållningen flyttas längre bort. Allt fler gårdar bebos av ”stadsbor”. Hästgårdar är idag ett vanligt fenomen i stadsnära landskap.

Fyra områden där den fysiska planeringen skiljer sig mellan länderna är värda att lyfta fram;

1. Den övergripande kommunplanens status, som i vissa länder är bindande och i andra länder endast rådgivande,
2. I vilken mån jordbruksmarken skyddas mot exploatering i lagstiftningen (se exempel ovan),
3. Markpolitiken, till exempel prissättningen på jordbruksmark och kommunernas legala möjligheter att förvärva lantbruksegendomar. Frågan om vem som får köpa mark, hur och till vilket pris, har en mycket stor betydelse för de stadsnära landskapens utveckling.
4. Möjligheterna för regional planering skiljer sig åt mellan länderna. Behovet av regionala eller mellankommunala lösningar betonas dock i de flesta av fallen som en av de viktigaste lösningarna för en god hantering av stadsnära landskap i den fysiska planeringen.

De nationella fallstudierna har ett egenvärde i sig, då de ger konkreta exempel på den komplexitet som kännetecknar stadsnära landskap i Norden idag. Under 2008 kompletterades studierna med en konferens och en efterföljande rapport, där andra forskare från samtliga nordiska länder gav sin bild av behovet av samhällsplanering i stadsnära landskap (se Qviström 2009). Vid konferensen fokuserades inte minst på diskussioner om förslag på ändrad lagstiftning, nya planeringsinstrument etc, vilket resulterade i preliminära rekommendationer till Nordiska Ministerrådet. I förljande rapport har vi bearbetat de rekommendationer som vi anser vara av störst intresse, och som dessutom är generella för de nordiska länderna – kompletterande rekommendationer återfinns i de övriga nämnda rapporterna från projektet.

2. Rekommendationer

Generella utgångspunkter

Stadsnära landskap bör betraktas som något i sig inom samhällsplaneringen, eftersom det är ett område som rymmer unika möjligheter men också påtagliga konflikter. Idag är lagstiftning och planering i stor grad baserad på en uppdelning mellan stad eller land, vilket försvårar en hantering av stadsnära landskap.

Med en genomtänkt samhällsplanering kan det stadsnära landskapet erbjuda mycket goda möjligheter för närrekreation och därmed för en allt viktigare friskvård med syftet att motverka stress och livstilssjukdomar. Värdet av närrekreation visas allt tydligare inom dagens forskning.

Det stadsnära landskapet bjuder även på möjligheter betraktat från lantbrukarens perspektiv. Möten mellan stadsbor och jordbruk kan spela en viktig roll för jordbruket. En grundläggande förståelse för jordbruket är en förutsättning för att förstå hur till exempel Krav-märkta produkter eller "Hagmarkskött" påverkar den biologiska mångfalden och landskapet. Denna potential för möten, interaktion, marknadsföring och pedagogik utnyttjas inte på långt när till fullo inom dagens planering.

Med stöd av den Europeiska Landskapskonventionen (ELC) bör strategiska arbeten för de stadsnära landskapen genomdrivas. Rapporten *Nordens landskap* betonar i detta sammanhang behovet av nordiska samarbeten med fokus på mötet mellan stad och land:

"De nordiske landene bør samarbeide om å sikre at landskapskonvensjonen integreres i by- og tettstedsarbeidet og følge opp konsekvensene av konvensjonens formuleringer og perspektiver for arbeidet med status- og utviklingsanalyser i byer og tettsteder.

De nordiske landene bør samarbeide om å identifisere sentrale landskapsverdier, forvaltningsutfordringer og aktører i den dynamiske overgangssonen by/land og utrede hvordan landskapstemaet best kan håndteres i disse områdene som berører en stadig økende andel av Nordens befolkning." (Gaukstad och Sønderbø 2003, sid 41).

ELC ställer krav på arenor för samverkan, både i form av sociala möten och mötesplatser, och i form av allmänningar som möjliggör möten. Båda dessa varianter av arenor måste beaktas inom planeringen för stadsnära landskap.

ELC innefattar även krav på internationella samarbeten och utveckling av kompetens – projektet *Stad och Land* är i sig ett gott exempel på hur detta kan uppfyllas. Projektet visar bland annat på hur liknande landskap

hanteras utifrån olika lagstiftningar, vilket kan bidra till en diskussion om vilka styrinstrument eller planeringsverktyg som är bäst lämpade. Studien kan ifrågasätta en nationell hegemoni och visa på de skiftande förutsättningarna som regionala landskapsförhållanden leder till (till exempel skillnaden mellan Stockholmsregionen och Skåne).

Vi menar att samtliga de rekommendationer som presenteras nedan bidrar till att genomföra, eller konkretisera arbetet med, ELC.

För att ta tillvara på de värden som finns i de stadsnära landskapen krävs en till platsen anpassad planering, och därmed en diversifiering av planeringen. Det är viktigt att ta hänsyn till detta då riktlinjer ska föreslås; fåordiga gemensamma skildringar för Norden riskerar att standardisera planeringen på ett sätt som motverkar mångfald. Eventuellt kan en kartläggning av olika regioner vara en framgångsrik strategi för att betona behovet av att koppla hanteringen av det stadsnära landskapet till de platsspecifika förhållandena. Detta är dock betydligt svårare än när det gäller att kartlägga till exempel olika naturgeografiska regioner, vilket har genomförts på en nordisk nivå. Det stadsnära landskapet är beroende av betydligt fler faktorer än de naturgeografiska förhållandena, till exempel stadens tillväxtkraft, vilket försvårar upprättandet av en enkel karta. Möjligen hade en klassificering av olika städers stadsnära landskap varit genomförbar. De senaste årens erfarenheter från bland annat Danmark i arbetet med kartering av landskapskaraktärer kan utnyttjas i detta sammanhang.

Bevara det stadsnära jordbrukslandskapet

De mest produktiva jordbruksområdena är av tradition tätt befolkade, vilket har lett till en konflikt mellan expanderande städer och skydd av god jordbruksmark. God jordbruksmark är en bristvara i Norden, och måste bevaras inför framtiden; nationella riktlinjer för detta finns redan, men det är sämre med efterlevnaden. Däremot är det inte givet att all stadsnära jordbruksmark måste bevaras *enbart* för jordbruksproduktion: dess betydelse för friluftsliv och bevarande av den biologiska mångfalden, liksom dess kulturhistoriska och estetiska värden bör även lyftas fram. Dessutom bör dess roll för klimatanpassning och kretsloppsanpassning beaktas i större utsträckning än idag.

Målet bör vara att bevara att bevara jordbruksmarken som en del i ett levande stadsnära *jordbrukslandskap* som tillgodoser flera olika intressen, istället för att endasts fokusera på bevarandet av produktiv jord.

Strategierna för att bevara stadsnära jordbruksmark skiftar mellan de nordiska länderna – här finns mycket goda möjligheter till jämförande studier som kan ge underlag för framtida ansatser att skydda jordbrukslandskapet.

Grönstrukturens roll för allemansrätten

Grönområden i direkt anslutning till bostadsområden har i flera vetenskapliga studier visat sig ha ett mycket stort värde. Ett sätt att öka tillgången på närliggande rekreativa områden är att erbjuda en struktur av allemansrättslig mark – här spelar grönstrukturplaneringen en viktig roll.

Med grönstruktur menar vi väven av mer eller mindre sammanhängande gröna områden i staden och dess närhet. Områdena kan vara såväl i offentlig som privat ägo. I övergångszonen mellan stad och land ingår även stora ”restområden” och marker som ligger i träda (i väntan på bebyggelse) i denna grönstruktur.

Allemansrätten som princip är en viktig del av flera Nordiska länders samhälle och identitet. Det finns ett behov av att stärka en väl utbyggd struktur av allemansrättsliga marker som knyter samman stad med omgivande landsbygd. Principen är inte starkare än dess svagaste länk, vilket är stadsranden runt de större städerna i Norden. Utan en sådan struktur kommer konflikterna med enskilda markägare att bli alltför svåra, vilket hotar allemansrätten som en allmän princip. Den fysiska planeringen måste garantera en sådan infrastruktur om allemansrätten skall skyddas för framtiden. En starkare regional planering underlättar ett sådant skydd.

Allemansrätten och de tillfälliga markerna

Stadsnära landskap utgörs inte enbart av jord- och skogsbruk. I synnerhet i de större städerna finns det gamla industrimarker, övergivna marker och områden som befinner sig i vänteläge i väntan på stadens expansion. Dessa marker bör betraktas som en resurs för friluftslivet och som en del av grönstrukturen, som kompletterar stadens mer formella parker. Allemansrättens betydelse för tillgången till dessa marker behöver diskuteras. Det finns en möjlighet att utnyttja och framhäva denna mångfald i landskapet som en resurs, utan att det funktionellt påverkar jordbruket.

Eftersom markägare byts av i stadsranden är kommunens långsiktighet i markägande och struktur särskilt viktigt i dessa områden. Privat ägande och markspekulationer kan bidra till tillfälliga grönområden, men kommunen måste komplettera detta genom att säkerställa långlivade grönområden.

Värdet av tillfälliga grönområden måste uppmärksammas – och den allemansrättsliga principen måste utvidgas till att omfatta dessa områden, alternativt måste en redan befintlig allemansrätt förtydligas och lyftas fram i den allmänna diskussionen. Allemansrätten måste justeras i enlighet med det postindustriella och ett peri-urbana landskapets egenskaper.

Regional planering

Det stadsnära landskapet är en gråzon mellan stad och land, med ett stort antal intressenter utan inbördes samordning. Det saknas idag en samlad bild av det stadsnära landskapet, till exempel beträffande vilka regelverk och myndigheter som inverkar på dess utveckling, vilket bidrar till en splittrad hantering av dess värden.

Behovet av en regional planering är särskilt påtaglig i storstadsregionerna, i synnerhet då det stadsnära landskapet utgör en gränszon mellan olika kommuner. I dessa områden finns det ofta ett behov av att utveckla en regional eller mellankommunal grönstrukturplan, för att ta tillvara på de gröna värdena i stadsnära landskap. Erfarenheter från Danmark har visat att kommunerna med fördel kan ingå ett frivilligt partnerskap med syftet att diskutera och planera en gemensam grönstruktur. Ett liknande samarbete i Stavangerregionen kulminerade i 1991 i plandokumentet *Grønn Plan for Stavanger*, som har bidragit till en övergripande och långsiktig planering av gröna områden trots regionens starka tillväxt. Stavangerregionens planeringsarbete kommenteras även under följande rekommendation.

Tvärsektoriell planering för ett mångfunktionellt landskap

Planeringen av stadsnära landskap har präglats av sektoriella åtgärder. Administrativ samordning och tvärsektoriella samarbeten behövs för att ta tillvara på de stadsnära landskapen som resurs. Den svenska fallstudien inom projektet visar hur olika enheter inom en kommun kan ha motstridiga visioner för dessa landskap (se Qviström 2008).

Inte minst ekonomiska styrmedel måste samordnas på ett effektivare sätt; diverse stöd för att vårda kulturlandskapet, återuppta vattendrag och skapa gröna zoner längs med vattendrag, ekologisk odling, etc, måste samordnas. Det norska initiativet ”Inn på tunet” är ett framgångsrikt exempel på samordning mellan myndigheter med målsättningen att gynna nya verksamheter inom lantbruket – det kan ses som en förebild för samverkan med målet att gynna mångfunktionalitet i stadsnära landskap.

Stavangerregionens grönstrukturplan bygger på ett tvärsektoriellt samarbete, bland annat genom att planen samordnades med en parallellt pågående transportstrukturplanering, men också genom samarbeten med lokala markägare med målsättningen att säkra tillgängligheten (främst genom frivilliga avtal). Statliga medel som kopplades till regionplanen möjliggjorde även praktiska åtgärder, till exempel utmärkning av vandringsleder, upprättandet av kartor, etc.

Medborgarmedverkan och konflikthantering

Behovet av medborgarmedverkan inom den fysiska planeringen lyfts fram av ELC, där dess betydelse för en hållbar utveckling betonas. De stadsnära områdena är komplexa med många olika intressenter vilket ökar risken för konflikter; medborgardeltagande är bland annat ett värdefullt redskap för att förebygga sådana konflikter. Erfarenheter från Danmark visar att medborgarmedverkan kan förebygga att konflikter uppstår. I Finland har man arbetet med att lyfta fram hästintressenterna (inom projektet HÄSTSAM). Denna arbetsform kan tillämpas även för att uppmärksamma andra åsidosatta grupperns behov och intressen i stadsnära landskap, till exempel för olika etniska grupper.

Medborgare är en ovärderlig källa till information om platsspecifika värden och intressen i ett annars så svåröverblickbart landskap. Det bör dock uppmärksammas att de berörda aktörerna i det stadsnära landskapet kan vara svåra att ringa in; ständiga förändringar bidrar till att nya aktörer tillkommer, medan andra aktörer har ett kortsiktigt intresse i området, och ytterligare andra är informella aktörer. Det är därför särskilt viktigt i stadsranden att inte låta endast en grupp eller ett intresse komma till tals som företrädare för medborgarna.

För att säkra en aktiv medborgarmedverkan finns det ett behov av att pröva fler forum för dialog än de lagstiftade samråd som brukas inom dagens planering.

Landskapsinformation och representationen av de stadsnära landskapen

Stadsranden är osynligt för de flesta betraktare. Kommunens karta visar inte på stadsranden som något i sig. Turistbroschyrer lyfter fram innerstadens stadskärna och den traditionella landsbygden, medan landskapen där emellan ignoreras. Men det stadsnära landskapet spelar en stor roll för dem som bor i eller nära dessa områden, liksom för de som pendlar till eller ifrån staden. Genom att synliggöra det och prata om det har vi tagit ett första steg mot att erkänna dess värden och potential för att förbättra vardagslivet för många stadsinvånare.

Planering arbetar ofta med reduktionistiska ansatser, delvis på grund av intresset för att kartlägga, dels för en ideal att ordna upp och viljan att skapa överblick. Mångfunktionella landskap kräver nya representationer, och kräver mer mångordiga representationer. En genomarbetad strategi och materialinsamling (som tar stor hänsyn till de lokala förhållandena) behövs. Planeringsunderlag måste tas fram specifikt för stadsnära landskap. I Sverige har Länsstyrelsen i uppdrag att förse kommuner med relevant underlagsinformation inför den fysiska planeringen: de bör få i uppdrag att ta fram material för planeringen av stadsnära landskap.

Certifiering av stadsnära mångfunktionella jordbruk

Certifieringen av jordbruksprodukter och jordbruksföretag är en form av styrning med stora potentialer för de stadsnära landskapen. Möjligheterna att certifiera stadsnära mångfunktionella jordbruk bör undersökas. Erfarenheter från Storbritannien kan utnyttjas i detta sammanhang, men även erfarenheter från existerande certifieringar i Norden, till exempel *Krav* och *Svenskt Sigill*.

Certifieringen bör resultera i ekonomiskt stöd från stat eller kommun. Eftersom gårdarna erbjuder en allmän resurs är skattelättnader en rimlig kompensation – det ska inte bara betalas av dem som köper varor eller liknande av markägaren. Det ekonomiska stödet bör utformas på olika sätt i de olika nordiska länderna, däremot kan en gemensam policy för certifiering och uttalat stöd för mångfunktionella stadsnära jordbruk utformas. Certifieringen bör erbjuda ett alternativ där kortsiktigheten i arrendekontrakt etc., gör att ekologisk certifiering inte är möjlig.

Fortsatt forskning

Markpolitiken, liksom den generella jordbrukspolitiken, skiljer sig kraftigt mellan de nordiska länderna, vilket ger olika förutsättningar för att bedriva en effektiv samhällsplanering i dessa områden. Detta gör det svårt att ange generella riktlinjer – däremot finns det goda möjligheter att lära av erfarenheterna från de olika nordiska grannländerna. Även om Nordiska översikter över markpolitik har utförts, behöver nya jämförelser genomföras eftersom politiken har förändrats – dessutom behövs studier som visar på hur markpolitiken påverkar landskapet och dess mångfunktionalitet.

Det är fortsatt ont om forskningsprojekt som studerat stadsnära landskap i sig - det behövs därför fortsatt forskning som belyser hur dessa landskap brukas, uppfattas av allmänheten, och hanteras inom den fysiska planeringen. Värdet av jämförande fallstudier har visats i detta projekt. Det finns även behov av att konkretisera de styrinstrument för att gynna ett samutnyttjande av stadsnära landskap som föreslås i denna rapport.

Frågor om tillgängligheten i de stadsnära landskapen är fortsatt viktigt att studera; närmare studier av barriärer för friluftslivet och den vardagliga rekreationen i dessa områden behövs. Det samma gäller zonens betydelse för klimatanpassning och kretsloppsanpassning. Det behövs även närmare studier av vilka rekreativa funktioner som efterfrågas av befolkningen i dessa områden.

Källor

- Direktoratet for naturforvaltning. 2003. *Grønn by: arealplanlegging og grønnstruktur*. Trondheim, Direktoratet for naturforvaltning.
- Gaukstad, E., Sønstebo G. 2003. *Nordens landskap. Forprosjekt for oppfølging av den europeiske landskapskonvensjonen*. Tema Nord. København, Danmark, Nordisk Ministerråd Miljø.
- Petersen, T., Rasmussen, S., Madsen, M. 2002. "Danske skolebørns BMI målt i perioden 1986/87–1996/97 sammenlignet med danske målinger fra 1971/72", *Ugeskrift for læger*.
- Qviström, M. (red) 2008. *Nordiska studier av stadsnära landskap*. JLT-Fakulteten, SLU.
- Qviström, M. (red). 2009. *Stadsnära landskap i samhällsplaneringen – meddelanden från en nordisk konferens*. LTJ-Fakulteten, SLU.
- Qviström, M., Hjort Caspersen, O., Halvoren Thorén, A-K., Saglie, I-L. (under utgivning). "Nordic landscapes at the city edge: Lessons from case studies in five countries", *New Landscapes – New Lives: New Challenges in Landscape Planning, Design and Management*. Proceedings from the 20th Conference of the European Schools of Landscape Architecture. SLU, Alnarp.

Summary

In recent years new interpretations of the fringe have emerged that could generate a different landscape at the city edge in the near future. For instance, the potential for a multifunctional landscape at the urban fringe has been emphasised. Multifunctionality in this instance is understood as a use of the land that allows ecological, economic, historical, socio-cultural and aesthetical functions to coexist. The city edge has also been identified as an arena where the urban population can gain an understanding of the conditions for agriculture and forestry. The point of departure for such development is favourable in the Nordic countries, which are characterised by small cities with a fairly close relationship between city and country. Furthermore, similarities in regards to the planning legislations (as well as social welfare systems, climate, etc), facilitate fruitful comparisons between the Nordic countries; it is our belief that we can learn from each others experiences and previous research, as well as from an analysis of the differences in planning legislations etc, in order to improve the current situation.

In the Nordic research project *City and Country*, case studies of the urban fringe were carried out in the five Nordic countries in order to gain a deeper understanding of how to facilitate multifunctional landscapes at the fringe within planning, with particular emphasis on the potential for combining agriculture and recreation in vernacular landscapes. The case studies focused on conflicts and potentials for coordination between green-structure planning and agriculture and forestry within 10 km of a medium-sized city.

Combined with a general description of the landscape studied, the case studies focused on three objectives: (1) Analysing the accessibility for recreation at the urban fringe and identifying weaknesses and strengths within the planning system as regards facilitating access to outdoor leisure at the city edge; (2) highlighting strategies for multifunctional land use at the fringe, i.e. the possibility of encouraging multifunctional land use within planning; (3) discussing the kind of parameters that need to be monitored in order for planners to be able to observe and deal with conflicts at the urban fringe. The general character of these objectives facilitated a focus on site-specific features, interests and planning strategies, parameters that are of vital importance when searching for new ways of interpreting the fringe within planning. It also allowed the specific expertise of the research teams to be exploited. The case studies were complemented with an analysis of the planning legislation and planning practice in each country, as well as a review of research on the urban fringe conducted in each country.

As a complement to the case studies, a Nordic conference was organised, aiming for an interdisciplinary discussion on how to facilitate the development of multifunctional landscapes at the city edge. The need for change within planning and management at the fringe was set in focus at the conference, with experts from all the Nordic countries. The conference was arranged in Alnarp at the Swedish University of Agricultural Sciences in fall 2008 (see Qviström 2009).

In this report, guidelines for future spatial planning at the urban fringe are presented, based on the case studies as well as on the results of the Nordic conference. The project has resulted in a number of suggestions on how to improve spatial planning at the urban fringe. The guidelines emphasize the need for:

- a stronger protection of the agricultural landscape at the fringe (rather than an exclusive focus on the protection of agricultural land)
- green-structure planning, in order to secure public access at the fringe
- an understanding of the importance of derelict land and transitory land as a part of the green-structure,
- regional and intermunicipal planning (see Qviström *et al*, in press)
- an increased focus on public participation or participatory planning
- new ways of representing and gathering information about the urban fringe
- means to certify (and offer economic sanctions to) multifunctional farms at the urban fringe
- further research, e.g. on the everyday use of the fringe, and on Nordic land policy at the urban fringe.